

mann-gyűjtemény mellett egy jelentős néprajzi objektummá válhat.

Mindezeket a sorokat Gyimesben írom, az itt is taroló nagy árvíz után pár nappal az egyik kis ház tornácán. A szembehegyen a fenyőerdő állandó díszlete előtt egy gonosz, apró esőszemekből szőtt függőnyt kerget a szél, a víz még itt-ott az úton folyik, sok helyütt az utat megette a patak, odalettek a kis fahidak, kerítések maradványait sodorja az ár. Elgondolkodom, hogy mi magyarok és románok kell-e azon civakodjunk hogy mi valójában elmagyarosodott románok, vagy elrománosodott magyarok vagyunk-e, és hogy ki volt itt előbb és ki az úr. Itt megelőztek bennünket a hegyek, a fenyvesek, a csillagok, az esőfüggönyök és a vizek. Ők az igaz urak. Most éppen a legutóbbi.

Gyimesközéplek, Borospataka, 2005. Kisasszony havában

Kovács Kázmér

A NÉPI ÉPÍTÉSZET MINT TÚLÉLÉS

Az ipari forradalom nem csupán hagyományos termelési módunkban jelentett törést. Az európai társadalom egésze gyökeres változáson ment át. Mi több, a modern munkamegosztás akkor beindult felaprózódása ma is foyamatban van, és semmi jel sem mutat arra, hogy a közeljövőben ez másképp történne. Az állandó átalakulás, melynek üteme az utóbbi évtizedekben egyre gyorsult, heveny kulturális identitásválsággal társul. Ennek egyik – valószínűleg leglátványosabb – megnyilvánulása a kortárs architektúra. A mindenkori válságból való kilábalásnak egyik bevált módszere pedig a visszatérés a hagyományokhoz

Am a „magas” építészet mindig is kereste mintáit.¹ Annál inkább tette ezt olyan korszakokban, melyekben az értékek nagymértékű átcsoportosulása felforgatta a megállapodott kánonokat, illetve az újabb építéstechnikák addig megvalósíthatatlan formákat tettek lehetővé. Amíg régebben (pl. a császári Rómában vagy Nagy Károly restaurációs törekvései esetében) valamilyen korábbi, dicső kultúra szolgált modellként, a XIX. század vége óta ez a szerep leginkább a népi építési hagyományoknak jut. Anélkül, hogy elmélyednénk e jelenség elemzésében, érdekes rákérdezni néhányra az okokból, melyekben a népi építészet ilyenformájú átértékelése gyökerezik:

A historizmus, sokféle arcával² és végül a vasszerkezetekkel való különös keveredésével (mint például a londoni Tower bridge vagy a budapesti Nyugati pályaudvar esetében) a neo stílusok kimerüléséhez vezetett. Immár nem maradt eléggé erőteljes szemantikai tartalom az újra meg újra előszedett, egyre játékosabban – és felszínesebben – alkalmazott, ezáltal fölhígított történelmi stílusrendszerekben. Ezek már nem jelenthettek többé szilárd (kulturális) alapot az ipari társadalom új építészetéhez. Mi sem bizonyítja jobban ezt az állítást, mint a hetvenes évek némely programszerűen posztmodern munkája (például Charles Moore New Orleans-i *Piazza d'Italia*kútja, 1975), mely már csupán díszletszerű idézetként próbálta integrálni a történelmi építészet formáit.

John Ruskin nyomán az európai kultúra felfedezte és azóta is lelkesen ünnepli a népi építészetet. A Riegl-féle elemzés³ egyértelművé tette, hogy mára egy emberi építmény pusztá

régisége által is érdemes megbecsüléstünkre. Ám Ruskin szerint a régenvolt kézművesek munkája mintegy szentesíti a halott tárgyakat. Ehhez adódnak hozzá az egymást követő emberi sorsok által hátrahagyott jelentésrétegek: „*Oly szentség rejlik egy jóember házában, melyet nem tud újraéleszteni semmilyen, a romjaira emelt épület...*”⁴ Ruskin megérezte az ipari tömegtermékek által sokszorosított névtelenségben rejlő fenyegetést. Az emlékezés létfontosságú mivoltára hivatkozott és ékesszólóan szállt síkra a kulturális folytonosság mellett. Feltehetően nála kell keresni az eredetét annak a – már-már fétisimádat szerű és ezért méltán „örökségi szindrómának”⁵ nevezhető – kegyeletnek, mellyel ma az épített örökséget övezzük.

A szót tettel követve, William Morris és társai létre hozták az *Arts and Crafts* mozgalmat, mely épp a hagyományos kézművességet volt hivatott visszahelyezni, úgy elméleti mint gyakorlati síkon, az őt megillető helyre. A mozgalmon belül 1875-ben Morris megalapította (Burne-Jones és Dante Gabriel Rosetti közreműködésével) a Morris, Marshall, Faulkner & Co manufaktúrát, ahol főként bútort, üveg- és textiltermékeket készítettek. Mint utóbb kiderült, a fabrikált tárgyak elnévtelenedési folyamata zavartalanul haladt tovább. A hagyományos technológiákkal és lelkiismeretes kézimunkával előállított termékek nem versenyeztek hasonló minőségű, iparilag termelt társaikkal. Elég visszás módon, a manufaktúra termékeit csak az a haladó szellemű elit méltányolta és engedhette meg magának, aki abban az ipari forradalomban gazdagodott meg, melynek az *Arts and Crafts* programszerűen ellenszegült...⁶

Éppen a XIX. század második felében lehettünk tanúi a nemzeti kultúrák kialakulásának és erőteljes megnyilvánulásának. A két jelenség egyidejűsége korántsem véletlen, amennyiben elfogadjuk Ernest Gellner ragyogóan bizonyított elméletét. Eszerint az egyetemes nemzeti kultúrák éppen azért győzedelmeskedhettek a kis kiterjedésű, helyi kultúrák felett, mert az ipari termelési rendszer igényelte az egyének egzakts és nagy közösségekre kiterjedő kommunikációs készségét mint a nagyobb mobilitás egyik alapfeltételét.⁷ Ez a szemlélet-elmozdulás egyúttal a népi kultúrához való viszonyulásban is mutációt jelentett: az addigi

életközeg mintegy külső szemlélet tárgya lett. Párhuzamosan a népi építészet felfedezésével, a kor egy ideig még bőven kiaknázza az ilyen vagy olyan történelmi stílusjegyeket. A cseh építészet például felfedezte saját nemzeti neoreneszánszát: ebben a stílusban épülnek Prága új, reprezentatív, a cseh kultúra újjászületését cerebráló középületei (például a Nemzeti Múzeum, a Rudolfinum koncert- és kultúrpalota, de a •ivnostenská Banka is). A budapesti Parlament pályatervei (melyeken az alapvetően modern programot reneszánsz, barokk, illetve – a végül nyertesnek kikiáltott – gótikus stílusruhába öltöztetik a pályázók) vagy a bécsi Ring beépítése megannyi kiemelkedő megnyilvánulási e jelenségnek.

De ennek a lázas stíluskeresési versenynek nagy győztese végül kétségkívül a népi építészet lett. Újraértékelésének-értelmezésének beszédes példái a Mincu- vagy Cerkez-féle román nemzeti stílus,⁸ vagy az a számos, hasonlóan motivált jeles magyar próbálkozás, melyek között Kós Károly életműve csupán egyike a legjelentékenyebbeknek.⁹ A népi építészet e sikerének egyik lehetséges magyarázata épp a fentebb említett nemzeti fogalomkör és a vele kapcsolatos csoportöntudat fokozatos kifejlődése. Amíg Ruskin lelkesedése például Velence ódon kövei,¹⁰ vagy egy Jura-hegységi idill előtt mentes a nemzeti érzelmektől,¹¹ addig az ereszteikben csikorgó birodalmak népeinek értelmiségi elitjei boldogan és céltudatosan ötvöznek új, nemzeti magas-kultúrát a népi műveltség stilizált és átlényegített alkotóelemeiből.¹²

Am a Ruskinnal való összehasonlítás arra is rámutat, hogy a nemzeti hipotézis önmagában nem kielégítő. A nemzeti kultúrák megjelenése nem nyújt magyarázatot arra, miért éppen a népi építészet vált az utolsó százegynéhány évben *valamennyi*, hagyományban gyökerező európai építészeti irányzat fő motívumává: ott is, ahol a nemzeti sajátosságok nyomatékos kifejezését nem indokolták történelmi körülmények.

Ellentétben a történelmi stílusokkal, a XIX. század végén a népi építészetet még „életben találták” a kutatók: nem úgy, mint az antik görög vagy a középkori kőfaragók, az anonim népi alkotók évszázados építési és kézművesi hagyományaikat *hic et nunc*, azaz hogy inkább ott és akkor ültették a gyakorlatba, amikor a világ elkezdett rájuk odafigyelni. Ez és nem más gyakorolható olyan delejes vonzerőt a tudósokra, művészekre, építészekre, hogy az mind a mai napig ellenállhatatlannak bizonyult – olyannyira, hogy a népi építészet még mindig erőteljesen meghatározza a hagyomány-orientált kifejezés módok összességét.

Egyfelől tehát, a kulturális értéként felfedezett népi építészet a megihlető forrás szerepét töltötte be – és némely kortárs építészeti irányzat esetében ezt teszi ma is – az újonnan alkotott építészettel szemben. Ez az áttétel leggyakrabban a historizáló építészet módszereivel történt és különleges formavilágot, ámde ugyanakkor mindig is korszerű architektúrát eredményezett. Ezáltal az építészet átlényegül „magas kultúrává”, azaz megszűnik népi lenni. Ilyen folyamat játszódik le még akkor is, amikor, mint például Kós Károly esetében, nem pusztán felszínes homlokzatépítészetről, illetve díszítőelemek stilizált átvételéről van szó.

Egészen más történik azonban akkor, amikor, másfelől, a népi építészet – csupán a XX. század második felében, angol közvetítéssel¹³ – bekerül, mint önálló kategória, az épített örökség szakadatlanul bővülő határai közé. Ezentúl a népi építé-

szet kiválasztott példányai kiemeltetnek a névtelen épületek tömegéből, mentesülnek azok mindenkori sorsától és, a magas építészet remekeihez hasonlóan, részesülnek a műemlékeknek kijáró megkülönböztetett bánásmódban. Sajátos törvényes státust nyernek, melynek nyomán kutatják, konzerválják, karbantartják, helyreállítják és bemutatják őket.

Am miközben az épített örökség más kategóriáihoz tartozó műemlékek esetében a rendeltetés kérdésének megoldása, noha sosem egyszerű, általában többféle integrálási lehetőség között válogathat, a parasztházak, gazdasági épületek, falusi malmok, templomok és haranglábak esetében az eredeti funkció elvesztése leggyakrabban egyértelmű az épület múzeumi tárggyá való változásával. Más szóval, bár népi marad, az épített örökség ebben az esetben megszűnik lakott építészet lenni.

Összefoglalva az eddig elmondottakat, noha a népi építészet számunkra az egyetlen (még a jelenben is aktív alkotói révén) élő, illetve időben hozzánk még viszonylag közel álló architektúrális mintát jelenti, nem lehet sem céltudatosan építeni, mert azonnyomban „magas kultúrává” válik, sem pedig céltudatosan megőrizni, mert hagyományos funkciója híján megdermed, kultúr-látványossággá zsugorodik.

Nincs itt helye a félreértésnek. Szó sincs arról, hogy tagadjuk a – régi vagy újabb – neo-vernakuláris építészeti irányzatok kultúrtörténeti jelentőségét, sem arról, hogy ágáljunk a tájházak és falvak ritka és illékony kincsként való megőrzése ellen. Amiért jobban hasonlít káprázatos kagylógyűjteményre, mint élő falura,

azért Hollókő érdemes maradéktalan csodálatunkra tájba illeszkedése, harmóniája, mesteri részletei révén. Kétségtelen, hogy épített környezetünk kimondhatatlanul szegényebb lenne egy Kós, egy Plecnik, egy Gaudi alkotásai nélkül. Arról van szó, hogy túl kell lépniünk a pusztá tudomásulvételén. A hagyományos formanyelv építészeti újraidézése, illetve a tiszteletudó és szakértő konzerválási, helyreállítási magatartás csupán az első lépések a népi építési hagyományoknak a kortárs építészetbe való aktív és egyben kreatív integrációja felé.

Helyi – kelet-európai – történelmünk egyik sajátossága, hogy a falvak urbánus átalakulási folyamata, ami Észak-Nyugat-Európában már szinte lezárult, nálunk néhány évtizeddel megkésett. Amott, Svájcban vagy Németországban, ha sikerült is megmenteni a régi parasztházakat, többnyire városi emberek laknak bennük. Vagy, amennyiben földművelők a lakóik, ezek életmódja annyira urbanizált, hogy gyakorlatilag csak a szó tág értelmében beszélhetünk faluról – helyesebb lenne talán „volt falut” emlegetni. Ezzel szemben a mi falvaink nem csupán hagyományos formájukban léteznek még, közösségeik is bizonyos mértékben még ugyanúgy élnek, mint az ipari forradalom előtti időkben. Ez vonatkozik a hagyományos kézművességre is. Véleményem szerint itt rejtőzik egy, a számunkra és közvetve a kortárs európai építészet számára is még elérhető, nem kellőképpen kiaknázott de felbecsülhetetlen értékű kulturális örökség-forma.

Itt elkerülhetetlen az immár híressé vált japán példa említése. Japánban a sinto templomok rituális újjáépítőit *élő nemzeti kincs-ként*, illetve szaktudásukat *érinthatetlen nemzeti kincs-ként* tartja számon műemléki törvénykezésük.¹⁴ De ez a tény csak még hangsúlyosabbá teszi ennek az egyébként feledésre ítélt tudásnak törekeny voltát, mesterséges lélegeztetéssel történő életben tartását. Japánban a vallásos és kulturális önazonossági igény készíti a közösséget a hagyományos mesterségek ilyenformájú kivonására a történelmi folyamat természetes sodrából. Nekünk Európában, az alapvetőnek felfogott építési készség fennmaradása végett kellene hasonlóan védenünk a még el nem felejtett kézművességet.

Ezek szerint a hagyományos tudások életbentartása nem csupán egyik lehetséges, hanem egyúttal kulcsfontosságú tétele is, nem csupán a műemlékvédelemnek, de az egyetemes európai kultúrának. Ameddig, japán módra, pontosan meghatározott cél érdekében tesszük ezt, addig lehatárolt, vallásos, tudományos vagy művészeti területen maradunk. Ha viszont megpróbáljuk

visszajuttatni, például az általános elemi oktatás révén¹⁵ az erre fogékony (nem szakmabeli) embereknek ezt a tudást, akkor talán sikerül a természetes alkotókészséget, az ösztönös szép-érzéklet, a keresetlen igényt az önkifejezésre kulturálisan gyümölcsöző irányba csatornázni. Amikor immár nem az ősi mintákhoz igazodik, a kortárs falusi építészetet nem szívesen vesszük tudomásul. Egy sikeres oktatási program eredményeként a névtelen népi alkotó talán csak a személytelen városi aluljáró betonfalát fogja telemázolni graffitivel, nem pedig a fáradságosan és nagy költséggel helyreállított barokk kastély kőkerítését. Vagy talán, saját kedvtelésére meg takarékoságból, maga fogja megvetni új háza tégláit, meghasítani a tető zsindejét, megfaragni gerendavégeit.

Úgy tűnik, a probléma esztétikai feldolgozása csupán közbülső állomást jelent. Nyilvánvaló, hogy a népi építési hagyományok tanulmányozása, rendszerezése, leírása és elemzése hatalmas (bár nem kiapadhatatlan) kútfejét képezi kortárs építési kultúránknak. Azonban ami ennek legbecsesebb és egyben legveszélyeztetettebb kitevője, a népi építészet *spontán* volta, az ellenáll az efféle rendszerezett, racionális megismerésnek. Épp a szakemberek által annyira – és jogosan – fájlatl új falusi beépítések tanúsítják, hogy a keresetlen alkotókedv nem vezett ki. Csupán „rossz útra tért”. Az új folklór, amennyiben létezik, alapvetően urbánus, posztindusztriális jellegű. Egyértelmű,

Sepsiszentgyörgy, református templom, 1990-92

hogy ha tovább akarjuk éltetni a népi hagyományokat, nem csak konzerválási és helyreállítási programokon keresztül, hanem önmaguk természetes mivoltában is, ezt csupán hosszú távú, széleskörű népszerűségi stratégiákkal érhetjük el.

Ahhoz, hogy ilyen igény valóra váljék, természetesen többre van szükség, mint egyszerű megfogalmazására. A mindenkori oktatáspolitikai irányítást nem annyira, vagy nem csupán a fentről lefelé irányuló, átfogó reformokkal, inkább egyéni, helyi léptékű kezdeményezésekkel kell megközelíteni. Ezek sokszorozódása idővel elérheti azt a kritikus tömeget, amikor megtörténik a tényleges mentalitásváltás: akkor a kialakult gyakorlat törvénybeiktatása immár magától értetődő. Amennyiben ilyen elképzelés elfogultnak tűnik, idézzük vissza példaként a brit szigeteken létrejött műemléki elmélet- és gyakorlat-együttest, melynek egyedülálló sikere éppen a sokféle, egyéni kezdeményezés fokozatos összehangolásának, kölcsönhatásaink révén ezek szakadatlan árnyalódásának köszönhető.

Esettanulmányként megannyi kezdeményezés áll rendelkezésre, hiszen, mint a már futólag említett példák mutatják,¹⁶ alternatív megoldások, próbálkozások léteznek és sikeresek. Ezek mellett, mintegy döntő érvként, méltányos megemlíteni egy erdélyi építész, témánk szempontjából példamutató munkásságát. Zakariás Attila csaknem harminc éve foglalkozik a Székelyföld népi építészetével. A rendszerváltásig főként kedv-

telésből, gyakran az akkori torz törvényesség határán, illetve, amikor erre lehetőség nyílt, éppen a parancsuralmi rendszer pénzből gyűjtötte a felméréseket, fotókat.¹⁷ Nem egyedül, hanem többedmagával járta a falvakat és dokumentálta a népi építészet kiemelkedő alkotásait – jónéhány ezek közül már csak ezekben a felmérésekben csodálható, mivel időközben összedőlt.

E kutatómunkának eddig számos eredménye volt bel- és külföldi kiállítások, publikációk formájában. Ami azonban a mi szempontunkból a legjelentősebb, az az a tény, hogy Zakariás az elején felvázolt mindkét meghatározó módon kötődik a népi építészethez. Ez, egyrészt, építészeti gyakorlatának fejlődésében követhető nyomon: tervei újra meg újra, céltudatosan és állhatatosan értelmezik át a népi építési hagyományokat egyfajta egyéni „neo-népi” stílus alakjában. Másrészt, a rendszerváltás óta Zakariás mint népi építészet kutató, átlépett a dokumentáris konzerválás területéről a tényleges konzerválására. A XX. század utolsó évtizedében létrehozta Borospatakon a Malom alapítványt, melynek vállalt feladata a népi építészeti hagyományok ápolása.¹⁸ Mára húsznál több épület van az alapítvány gondozásában. A műemlék épületek hétköznapi funkciója, hogy az alapítványi tagok (az alapító segítőitársai, kiknek önzetlen hozzájárulása nélkül aligha nőhetett volna ekkorát a falumúzeum alig egy évtized alatt) időnként laknak bennük. Már ez a használat is eltérést jelent a hagyományosnak számító muzeális megközelítéshez képest: a néhai lakóházak, ha ideiglenesen is, de továbbra is lakásként működnek. Ami azonban lényeges előrelépést jelent a népi építészet megőrzésének területén, az az időnként megrendezésre kerülő diák-építőtábor: az utóbbi években szokássá vált, hogy a múzeum újabb szerzeményeit az e célból összesereglett fiatalok építik újra, persze szakemberek felügyeletével. A tábor résztvevői megtanulnak hagyományos építési technikákat, de ami a legfontosabb, megtanulják értékelni és továbbéltetni a múlt e becses és törekeny ereklyéit.

A Zakariás-féle kezdeményezések sorozata tán csak egy csepp a tengerben. De emiatt még nem kevésbé példaértékű. Annál is inkább, mert munkássága nyomán a székely építési hagyományok megismerése, szeretete és ápolása tovább gyűrűzik, újabb és újabb embereket vonva be a népi építészet bűvkörébe.

Sepsiszentgyörgy, György Zsolt lakóháza, 2001; Sepsiszentgyörgy, Nagy Zoltán lakóháza, 2001-2002

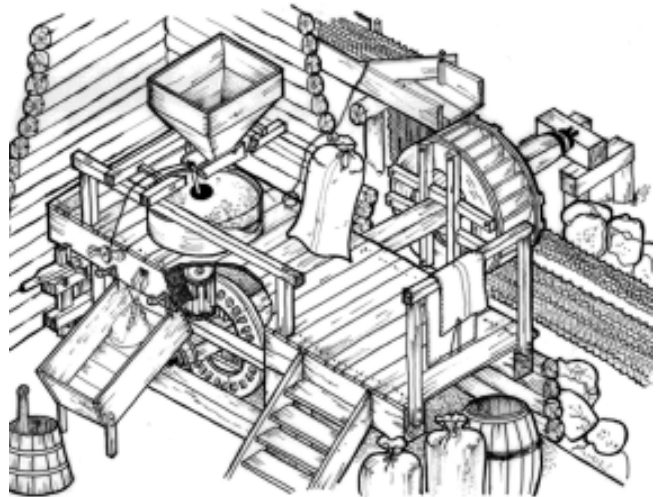
Illyefalva, KIDA Keresztyén Ifjúsági Központ, 1990-91

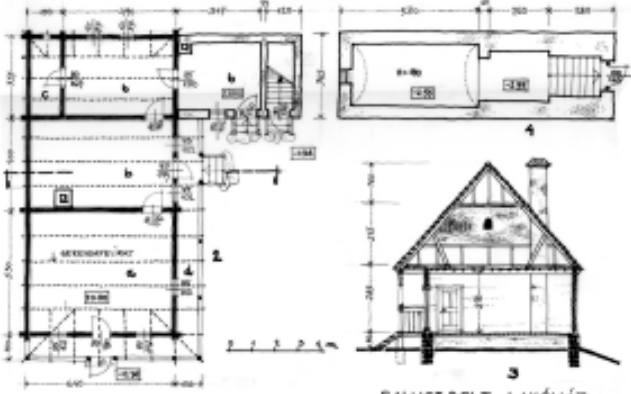
JEGYZETEK

- ¹ Joseph Rykwert: *On Adam's House in Paradise*. MIT Press, Cambridge, 1982. Nem véletlen, hogy a szerző tudatosan éppen „az első kunyhót” választja témája jelképének, noha munkája implikációi messze túlmutatnak a primitív lakóház archetípusán.
- ² Lásd pl. Sárnányi Ilona: *Historizáló építészet az Osztrák-Magyar Monarchiában*. Corvina, Budapest, 1990.
- ³ Alois Riegl: *Der Moderne Denkmalkultus*. Wien, 1903.
- ⁴ John Ruskin: *The Seven Lamps of Architecture*. George Allen, London, 1890.
- ⁵ Françoise Choay: *L'Allégorie du patrimoine*. Le Seuil, Paris, 1992.
- ⁶ Elisabeth Cumming: *The Arts and Crafts Movement*. Thames and Hudson, London, 1991.
- ⁷ Ernest Gellner: *Nations and nationalism*. Blackwell Publishers, Oxford, 1994.
- ⁸ A modern nemzeti stílus román és európai vonatkozásairól lásd: Carmen Popescu: *Le Style national roumain*. PUR-Simetria, București, 2004.
- ⁹ Lásd ebben a vonatkozásban: Gerle János, Kovács Attila, Makovecz Imre: *A századforduló magyar építésze*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1990.
- ¹⁰ John Ruskin: *Stones of Venice*. Merrill & Baker, New York, 1895.
- ¹¹ „Rövidesen kijutottam a vízmosás peremére: az alatt folyó csermely ünnepélyes susogása hirtelen felszállt, elvegyülve a lucfenyők ágai közül kicsendülő madárdallal ...” John Ruskin: *The Seven Lamps...*
- ¹² Ernest Gellner: *idézett mű*
- ¹³ Françoise Choay: *idézett mű*
- ¹⁴ Françoise Choay: *idézett mű*
- ¹⁵ Ilyen jellegű kezdeményesek már vannak, intézményesen működnek és sikeresnek bizonyulnak. Említésre méltó a finn példa (Anna Nummi-Nielsen: *Is There Anything to Do Without Much Money*. In: *Tusnad 1998*. T3, Sf. Gheorghie, 1999) vagy a Hasznan féle csemátóni népművészeti diáktábor.
- ¹⁶ Ld. 15. jegyzet
- ¹⁷ Zakariás Attila: *A műemléki csoport Háromszéken*. *Pavilon* 1991/5.
- ¹⁸ Az alapítvány céljai: a.) Létrehozni Gyimesközéplek község Borospatak falujában egy szabadtéri falumúzeumot, mely hazai és külföldi tanulók, valamint szakemberek számára művelődési és egyúttal aktív kikapcsolódási központként működhessen. b.) A régió, valamint az egész ország népi építészetének tanulmányozása, felmérése és archiválása; hasonló kezdeményezések anyagi, erkölcsi és szakmai támogatása. c.) Megoldások kidolgozása a hagyományos népi építészet védelmére; hozzájárulás az ilyenemű építészeti emlékek megőrzéséhez. d.) Ilyen irányban érdeklődő, tanulni vágyó fiatalok felkészítése, illetve továbbképzése; ösztöndíjak juttatása. e.) Oly tevékenységek szervezése, finanszírozása és terjesztése, melyek a Gyimes-völgyi néprajzi tájegység lakosságának karitatív, gazdasági, kulturális megsegítését célozzák. f.) Nemzetközi kiállítások és konferenciák szervezése, melyek elősegítik a kölcsönös népi-kulturális szintű ismerkedést; a MALOM és a hozzá hasonló intézmények, szervezetek közti kölcsönös kapcsolatok ápolása.

Az előző oldalakon: Zakariás Attila által tervezett épületek;
lent és a szemközti oldalon: népi építészeti felmérései

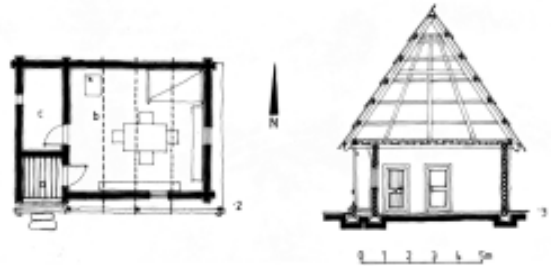
Berendezés: SZÉKHÁZT ÉPÍTETTE KOVÁTS FERENC
ÉS MŰV. ZULTAHÁLY ISTVÁN SEGÉDELMÉBŐL 1882

Alap: négyzetbe rakott pontok
Fel: gerendélt, bándólt feyőborítással
(kívül belül vakolat)
Földsz: gerendás, felülről berített pálya
(feszített sár szigetelés)
Tetőszerkezet: fémcszertől erősítéskelés,
bándólt feyő fedőszereket
Hályozat: hegyesbőgő apró-csatorp

FALUSI BOLT - LAKÓHÁZ
épült 1882-83-ban
Csikózmás, Alcsik

1. Perspektíva	a) Tízteraszba
2. Alapszjz	b) Lakóház
3. Keresztmetszet	c) Konyha
4. Pince	d) Török

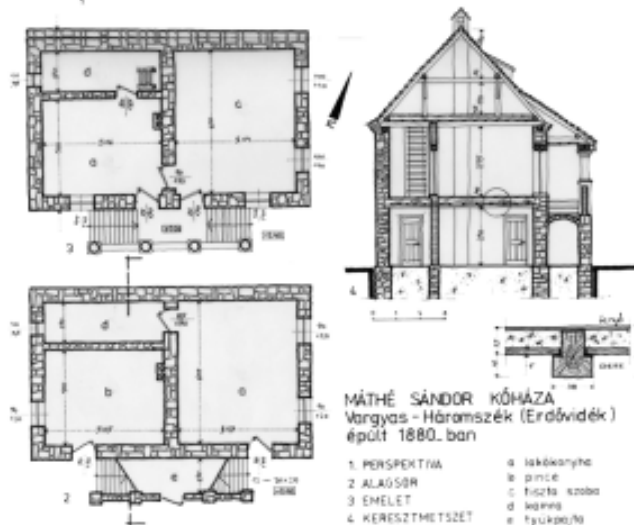

Szerkezet

Alap: Talpgerenda, sarok alatt egy kővel
Fal: gerendélt gombolyog feyőborítással
(kívül belül fepszert)
Földsz: bándólt-gerendás, berített deszkaföldsz,
sár szigetelés
Tetőszerkezet: kasztrúds- gombolyog szarúfók

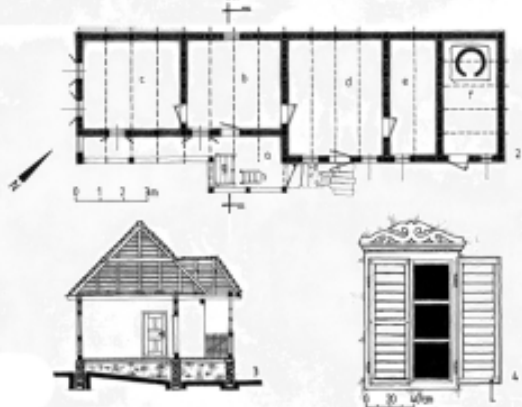
PARASZTHÁZ
épült a XVIII. sz. végén
Gyimesbükk

1. Perspektíva	a) Nyílt eme
2. Alapszjz	b) Lakóház

MÁTHÉ SÁNDOR KÖHÁZA
Vargyas - Háromszék (Erdővidék)
épült 1880. ban

1. PERSPEKTÍVA	a) lakókonyha
2. ALAPSZJZ	b) pince
3. EMELET	c) fűtész szoba
4. KERESZTMETSZET	d) konyha
	e) tyúkpolto

NYÁRÁDMAJAI PARASZTHÁZ - épült 1932-ben - Marosszék

1. TÖLÁTI BALZ	a) tornác	e) konyha	SZERKEZET
2. ALAPRAJZ	b) szoba	f) sarf	alap fémekész
3. KERESZTMETSZET	c) fűtész szoba	g) tornác	köl fűtész fejje
4. ABIAK RÉSZLETALZ	d) konyha	h) padlószere	földsz deszkaföldsz